

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ СТРУКТУР НА РОЗВИТОК ДУХОВНОСТІ ДАВНЬОУКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ ДОХРИСТИЯНСЬКОЇ ДОБИ.

Взаємодія соціальних структур і продуктів духовного життя суспільства складає важливий чинник розвитку духовності соціуму. Вивчення форм цієї взаємодії в історичному аспекті здатне помітно полегшити шлях до всебічного означення духовної ситуації сьогоденного суспільства. Осібне місце в цій проблематиці належить пізнанню сформованих вказаною взаємодією особливостей стилю мислення, форм почуттєвості, символів культурно-естетичного коду.

Предмет нашого розгляду – вплив соціальних структур, а саме молодіжних чоловічих організацій (Mannerbunde) та жіночих громад (Weiberbunde) на духовний клімат етносу дохристиянської доби українців.

Чоловічі й жіночі організації спостерігаються в історії чи не

всіх народів і континентів. Про чоловічі організації (союзи) писала О.Окладникова, Ж.Дюмезіль, про їх роль і місце в давньоукраїнському суспільстві – О.Воропай, І.Огієнко, М.Грушевський. При цьому, всі українські дослідники розкривали і роль цих союзів (громад) у розвитку традицій, світогляду українців.

Жіночі союзи досліджені дещо менше. Про їх функції в житті різних племен писав американський вчений румунського походження М.Еліаде; відомості про існування цих громад в українському суспільстві можна почерпнути з етнографічних досліджень В.Антоновича, В.Милорадовича, К.Сосенка, М.Суцова і багатьох інших. Але вони досліджують, переважно, фольклорний аспект духовного життя суспільства, тож діяльність соціальних структур розкривають лише дотично.

Погляньмо ж на діяльність цих структур у розрізі їх впливу на духовність давньоукраїнського соціуму.

Юнацькі союзи розробляли й активно ширили свою ідеологію в суспільстві, що досить розлого відбилось у текстах обрядових пісень, особливо колядок та щедрівок. Пропагуються військові, колонізаторські інтенції, накладаються специфічні ідеали організації сімейного укладу. Звідси численні сюжети в колядках та щедрівках про громаду хлопців, військо на чолі з поводитирем, братів (братчиків, ватагу) на чолі з старшим (боярином), бояр на чолі з князем, слуг на чолі з паном і т.д. Вони здійснюють важливі культурологічні дії – обмірюють “неміряне поле” (колонізують чи окультурюють територію), йдуть на війну, допомагають своєму лідерові в засватанні нареченої, їдуть “понад Дунай до Царгорода” найматись на службу та інше. При цьому лідер організації іноді ототожнюється з національним героєм, який навчив людей хліборобству.

“Парубоцькі громади”, які первинно становили собою правлячі клани племен, були, ймовірно, визначальною силою при формуванні соціальних та духовно - культурних структур, зокрема тотемів доби патріархату. Разом зі зміною правлячого клану змінювались, як це часто бувало в історії, й панівні тотеми племені.

Ось тут і допомагає нам дослідження впливу соціальних структур на духовні феномени розшифрувати таємницю заміни в текстах найдавніших обрядових пісень образу бика на образ барана, сокола та ін. Можливо також, що із зміною тотему змінюється й головний знак Зодіаку для даного племені (хоч найчастіше ці речі не були спорідненими). Характерним для українських найдавніших текстів є те, що при зміні тотемів, обряд та його словесний супровід, продовжували залишатись старими. Замінювалось тільки ім'я тотему або глави клану: так ще й понині у весільних піснях на Україні в текст підставляють конкретне ім'я нареченого.

Як бачимо, діяльність юнацьких союзів полишила помітний слід в духовному житті давньоукраїнського суспільства. Їм ми зобов'язані значною частиною того, що пізніше стали називати обрядовими піснями й діями, які формували елементи суспільного устрою, сімейних стосунків, естетичних уподобань та моральних норм соціуму.

В діяльності й наслідках діяльності *Weierbunde* (жіночих громад) є чимало специфічного. Ця діяльність розвинулась у потужний пласт міфотворчої діяльності суспільства, традицій, які стали підґрунтям деяких ментальнісних установок, пісенної й ігрової культури і – що дуже важливо – виказують нам способи переживання нашими предками екзистенційних проблем буття. Таким чином діяльність жіночих громад великою мірою вплинула на формування національної специфіки українського етносу.

Щонайперш слід сказати про ті особливості давньоукраїнської міфології, які склалися під впливом існування й діяльності жіночих громад, до функцій яких (як це засвідчують тексти деяких казок і замовлянь) належало й відправлення культових потреб, здійснення дій жриць.

Збережене досьогодні в різних регіонах України свято “водіння Куста” і супроводжуючі цей обряд тексти недвозначно вказують на існування у наших предків впливового божества (чи бога) природотворення й родючості жіночої статі, якому поклонялись і, для пошанування якого, створювали обряди.

Тут, можливо, ми натрапляємо на уламки призабутої “жіночої”

космогонії, яку пізніше витіснив культ відомих нам богів чоловічої статі (Перун, Хорс та ін.), а ще пізніше – християнські установки. Витіснення це успішно відбулось на офіційно - концептуальному рівні. Але “нижчі” божества й боги чи богині, зберегли свою первісну приналежність і тому божества стихій і священних місць – мавки, русалки і т. ін. – залишились жінками. Збереглись також (правда нечисельні) тексти казок, де саме жінки виступають у ролі культурних героїв і дарують людям вогонь

Немало інформації про діяльність жіночих громад отримуємо із специфічної групи українських казок – казок про відьом, або народних оповідок про них. Такого роду казки – продукт духовної діяльності зхристиянізованого суспільства, коли попередні ідеали й соціальні структури підлягають остракізмам і перекодифікуються – об’єкти з позитивним статусом стають негативними, здобувають інфернальну природу.

Та з іншого боку, через функції й специфіку цих персонажів, ми дізнаємось про спроби наших предків розв’язати одвічну дихотомію Життя і Смерті. Так, наприклад, в українських казках та оповідках про відьом, до властивостей відьом належить уміння перевтілюватись, омолоджуватись, володіти мовою тварин, птахів і рослин – всі ті атрибути, якими в дохристиянській міфології наділяли безсмертних богів. А оповідки про відьмацькі зборища, про посвячення у відьми не тільки підтверджують факти існування жіночих громад і їх переслідування в подальшій історії українства, але й вістують нам про інтенсивні зусилля соціуму засобами міфології сформувати відчуття прилученості до бога, як це ми спостерігаємо в світовій міфологічній думці.

Дослідження процесів взаємовпливу соціальних структур і духовних феноменів уможливить глибше вивчення природи духовності і механізму її функціонування.

Література

1. Дюмезиль Ж. Верховные боги индоевропейцев. – М., 1986.
2. Элиаде М. Мифы, сновидения мистерики Б/м., 1996
3. Чугинский П.П. Труды этнографическо - статистической экспедиции в Западно - Русский край. В 7 т. – СПб, 1872 - 1878. – т.3.

4. Милорадович В. Українська відьма. Нариси з української демонології. – К., 1993.
5. Булашів Г.. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – К., 1992.